

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1958.3.03>

SUURTOOSTUSTÖOLISTE ARV EESTIS ENNE ESIMEST MAAILMASÕDA JA KODANLIKU DIKTATUURI LÕPUPÄEVIL

O. SEPPE,
ENSV TA korrespondeeriv liige

Nõukogude Eesti majanduslike probleemide käsitlemisel, samuti kodanliku Eesti ökonomika ja ajaloo küsimuste uurimisel on pidevalt vaja võrrelda saadud tulemusi Esimese maailmasõja eelsete aastate andmetega. Eriti kodanliku Eesti ökonomika uurimisel tuleb täpselt ära määrata Esimese maailmasõja eelse tööstuse tase, mis on lähtepunktiks kodanliku Eesti tööstuse analüüsimisel. Õigesti ära määranud Esimese maailmasõja eelse tööstuse taseme, saame ka õigesti hinnata ja analüüsida neid tohutuid muudatusi tööstuse alal, mis toimusid kodanliku Eesti olemasolu ajal. Kuid selgub, et selle küsimuse lahendamine ei ole kerge. Allikmaterjal osutub oma väärtuselt üsna erinevaks. Esineb ka mitmesuguseid vaateid ja seisukohti Esimese maailmasõja eelse tööstuse taseme määramise meetodi kohta. Kuna aga küsimus on ülitahtis, siis oleme veendunud, et selle üksikasjalise käsitlus huvitab laiemaid ringkondi, eriti arvesse võttes seda, et andmete edaspidine täpsustamine ja kontroll on tarvilikud uuritavate probleemide edasisel sügavamal analüüsimisel.

*

Tööstuse taseme kindlaksmääramisel on kõige õigemaks meetodiks produktiooni arvestamine kindlates hindades, sest sellega elimineeritakse hindade muutumise ja kõikumise mõju kogutoodangule. Kõrvutades niiviisi rea aastate kohta saadud andmeid, saame tööstustoodangu mahu dünaamika. Kuid kapitalistlikes riikides ei arvesta ettevõtte produktiooni kindlates hindades, vaid jooksvates, vastavalt raamatupidamise andmetele. Et elimineerida hindade mõju, selleks teeb kodanlik statistika mitmesuguseid ümberarvutusi ja korduvaid ümberhinnanguid, mis tunduvad vähendavad tulemuste täpsust. Nii näiteks on Ameerika Ühendriikides kasutatava füüsilise mahu indeksi üks osa arvutatud väljatootatud inimtöötundide järgi, kusjuures kaudselt arvestatakse ka tootlikkuse mõju. Teine osa indeksit arvutatakse füüsilise mahu järgi (metallid, süsi, nafta, ehitusmaterjalid) ja lõpuks kolmas osa — tarvitatud toormaterjali järgi (puuvill, vill). Harielikult on niiviisi subindeksitest, mida on üldse 175, koostatud indeks ülespuhutud ja ei anna täpseid tulemusi.¹

Kapitalistlikus ühiskonnas, kus statistiliste andmete esitamine on enamasti vabatahtlik või kus nende mitteesitamise eest karistatakse vaid väikese rahatrahviga, on statistilised andmed ebatäpsed, sagedasti koguni

¹ П. П. Маслов, Критический анализ буржуазных статистических публикаций. Москва, 1955, lk. 279.

võltsitud. Me ei tohi unustada, et enamasti esitavad andmeid kapitalistid ise ja et ka statistika on rakendatud valitsevate klasside teenistusse: tema ülesandeks on klassivastuolude varjamine või tasandamine. Seepärast ei tungi kodanlike riikide statistika sügavasse sotsiaalsetesse nähtustesse, ei paljasta neid, vaid lepib kõige üldisemate näitajatega, millede kogumine ei ole kapitalistile raske ega ohusta tema huve. Sedasama võib ütelda nii Tsaari-Venemaa kui ka kodanliku Eesti statistika kohta.

Kodanliku Eesti majandusteadlased võrdlesid ainult harva kodanliku Eesti tööstuse taset samal territooriumil enne Esimest maailmasõda olnud tööstuse tasemega. Sellest hoiduti sihilikult, sest võrdlus sõjaeelse perioodiga ei näidanud kodanliku Eesti tööstust kuigi heas valguses. Ja kuna ei olnud ka selgust Esimese maailmasõja eelse tööstuse taseme kohta, siis võimaldas see küsimuse mitmeti tõlgitsemist.

Et käsitletavasse küsimusse selgust tuua, tuli ette võtta suur töö. Allikmaterjalidele tuginedes tuli kindlaks teha tööstuse sõjaeelne tase Eesti territooriumil, grupeerides saadud tulemusi nii, et need oleksid võrreldavad kodanliku Eesti andmetega. Kuna tsaari ajal, nagu ka kodanlikus Eestis, tööstuse kogutoodangut muutumatutes hindades ei arvatud, tuli võrreldavate andmete saamiseks kasutada kaudseid teid. Nagu teada, ei ole suurtööstuse kogutoodangu rahaline väärtus kui näitaja küllalt kõlblik ja täpne tööstuse taseme dünaamika kindlaksmääramisel, sest temast pole kõrvaldatud hindade kõikumise mõju. Konkreetset juhul raskendab olukorda seegi, et kuldrubla asemele tekkis kuldkroon, mis tegi läbi kursilangused. Eriti raskeks aga muudab kogutoodangu võrdluse see, et võrreldes tsaariajaga oli kodanlikus Eestis toimunud järsk muutus tööstustoodangu struktuuris.

Kui aga vaadelda algdokumente, siis saavad tööstuse kogutoodangu rahalise väljenduse kui tööstuse taseme mõõdupuu suured puudused veelgi selgemaks. Kõigepealt ei tohi unustada, et neid andmeid annab kapitalistlikes riikides peremees, omanik ise. Teiseks: kogutoodang (mida asendatakse ka käibega) oli ettevõtete maksustamisel peamiseks arvutuse aluseks ning seetõttu püüdis omanikud teda tegelikust vähemana näidata. Nagu selgub maksu- ja vabrikuinspektorite andmeist ning nende andmete võrdlemisest, töötasid isegi suured ettevõtted ilma raamatupidamiseta või ei näidanud arveraamatuid ühelegi võõrale. Väiksematel ettevõtetel aga ei olnud üldse raamatupidamist sisse seatud.

Palju täpsem tööstuse taseme näitaja on tööliste arv suurtööstuses. Tõsi, tööstustoodangu füüsilise mahu ja indeksi määramisel on vaja arvesse võtta veel tootootlikkuse kasvu. Kuid tootootlikkus ei kõigu nii suurtes amplituudides kui hinnad. Kus võimalik, seal tuleb võrrelda naturaalnäitajaid, et selgitada tootootlikkust kas või mõneski tööstusharus. Selleks aga on võimalusi.

Kõike seda arvestades püütakse käesolevas artiklis välja selgitada tööliste arvu Eesti territooriumil olnud suurtööstuses enne Esimest maailmasõda (1913. a.) ja kodanliku diktatuuri lõpupäevil (1939. a.).

*

Läbi töötanud kõik arhiivides ja raamatukogudes leiduvad materjalid, jäi autor peatuma peamiselt kolmel allikal.

Kõigepealt tuleb arvestada kodanliku Eesti Statistika Keskbüroo kokkuvõtet, mis leidub käsikirjana Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riiklikus Keskarhiivis Tallinnas.² Väikeste muudatustega on see kokkuvõtte avaldatud ajakirjas „Eesti Statistika” 1922. a. nr. 6—8, lk. 88—99 ja 1923. a. nr. 12, lk. 42—68. See käsikiri peegeldab

² F. 1831, nim. 1, s.-ü. 4648, l. 88—99.

võrdlemisi õigesti tööstuse taset enne Esimest maailmasõda Eesti territooriumil, kuid temas leidub siiski palju ebatäpsusi. Kõigepealt on temast välja jäetud sõjas purustatud Waldhofi ja teised vabrikud, samuti ka mitmed 1913. a. töötanud, kuid hiljem likvideeritud tehased. Puuduseks on seegi, et pole näidatud käsikirja koostamiseks kasutatud allikaid. Käsikirja koostamisel on aga lähtunud õigest meetodist. Iga ettevõtte võimsuse arvestamise aluseks on võetud mitte 1913. a. tegelik tase, vaid „normaaltase”. Tuleb alla kriipsutada, et 1913. a. ei töötanud paljud ettevõtted kaugeltki normaalse koormusega ja et just 1913. a. algas suurte laevatehaste käikulaskmine. Näiteks töötas 1913. a. lõpul Vene-Balti laevatehases vaid 1144 töölist, hiljem, sõja ajal, aga üle 7000. Oleks täiesti ebaõige piirduda nende ettevõtete puhul formaalselt 1913. aastaga. Pärandas ju kodanlik Eesti need tehased peaaegu tervetena. Kuid jutt ei olegi pärandamisest, on vaja lahendada küsimus, millisele tasemele tõusis suurtööstus Eesti territooriumil enne kodanlikku Eesti algust ja mida sellest kodanlikul Eestil oleks vaid taastada tulnud. Et tehas ei olnud veel käiku lastud, ei töötanud veel täie koormusega, ei ole meil mingit õigust teda pidada olematuks ja jätta arvestamata. Kuid pole ka õige võtta arvutuse aluseks sõjaaegset kõrgpinget. Käesolevas töös on Vene-Balti laevatehase puhul kasutatud sama arvu, mida kasutas kodanliku Eestigi statistika.

Et kõrvaldada arusaamatusi, võõriti ja valesti tõlgitsusi, tuli kokkuvõtet kontrollida allikmaterjalide, ettevõtete aruannete järgi. Et andmed oleksid võrreldavad, loeti suurtööstuse hulka, nagu seda tegi ka kodanliku Eesti statistika, kõik tööstuslikud ettevõtted, kus töötas üle 20 tööliste. Põhiliseks materjaliks osutusid vabrikuinspektorite aruanded, mis säilitatakse Eesti NSV Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis Tartus.³ Nagu teada, pandi vabrikuinspektorid Venemaal ametisse 1898. aastal, kui töölisliikumine võttis juba suure ulatuse. Nende ülesandeks oli jälgida tööliste kohta antud seaduste rakendamist ettevõtetes. Selleks oli neil õigus vabriku juhatuselt nõuda andmeid, eriti tööliste arvu kohta. Kogu Eesti territoorium jagunes viide vabrikuinspektori-jaoskonda. Kuid kontrollides nende Eesti NSV Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis säilivaid aruandeid selgus, et need on lünklikud. Puudusid näiteks andmed 1913. a. kogutoodangu kohta Pärnu- ja Viljandimaalt (IV jsk.). Seepärast tuli osaliselt (Pärnumaa kohta) kasutada 1912. a. andmeid ja Läti NSV Riikliku Keskarhiivi materjale,⁴ mis võimaldasid Pärnu- ja Viljandimaa osas esinevad lüngad enamikus likvideerida. Üksikud ankeetlehed puudusid 1913. aastast ka Tallinna ettevõtete, näiteks „Volta” ja tselluloosivabriku kohta. Puudusid andmed ka mõnede Virumaa ettevõtete kohta. Ankeedid ise olid Liivi- ja Eestimaa kubermangus erinevad. Tööliste arv on Eestimaa kubermangu ankeedis antud kuude läbilõikes, Liivimaa omas on aga märgitud vaid maksimaalne, minimaalne ja keskmine arv. Liivimaa kubermangu ankeedis on töölistes grupeeritud vanuse järgi, mida Eestimaa kubermangu ankeetides ei ole tehtud. Andmed tööliste naturaaltoodangu kohta kas üldse puuduvad või ainult loetletakse, mida vabrik peamiselt toodab, esitamata seejuures arvulisi andmeid. Neis ankeetides esines enam-vähem järjekindlalt vaid kolm arvu: tööliste arv, kogutoodang rublades ja töötasu aastakogusumma.

Et täita lünki ja kontrollida vabrikuinspektorite andmeid, kasutasime ka maksuinspektorite ankeete, mis samuti asuvad Eesti NSV Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis Tartus. Neis ankeetides esinevad peaaegu samad küsimused, mis vabrikuinspektorite omadeski. Kuid ka nende ankeetide andmed

³ F. 558, nim. 1, s.-ü. 22.

⁴ F. 104, nim. 1, s.-ü. 73.

osutusi puudulikeks. Peale eespool nimetatud allikmaterjalide kasutati veel Eesti- ja Liivimaa kubermangu statistikakomiteede väljaandeid.⁵

Kuid kodanlik Eesti oli endale haaranud veel väljaspool Eesti- ja Liivimaa kubermangu olnud Narva linna tervikuna ning osa Peterburi ja Pihkva kubermangu maa-alast. Ka ei kulgenud Liivimaal piirid enam mööda endisi maakondade piire. Lõuna-Eestis ei olnud suurettevõtteid, ainult Pihkva kubermangust juurdesaadud alal töötasid kipsikarjäärid ja -vabrikud. Peterburi kubermangu kuulunud Narvas aga töötasid kaks suurtehas — Narva linaketramis- ja kalevivabrik. Et muuta andmed võrreldavaiks, tuli sõjaeelsetele lisada andmed Narva linaketramis- ja kalevivabriku kohta. Kodanlikus Eestis loeti suurtööstuse hulka ka riiklik tööstus, enne Esimest maailmasõda aga ainult eratööstus. Kuna üksikute riiklike ettevõtete eraldamine on võimatu, tuli sõjaeelsetele arvudele lisada ka Tallinna ja Mõisaküla raudteedepoo. Et aga nii Narva linaketramis- ja kalevivabriku kui ka raudteedepoode kohta ei ole vabrikuinspektorite andmeid olemas, siis kasutati selles osas O. K a r m a andmeid.⁶

Kodanliku Eesti statistika luges tööstustöölise hulka ka ehitustöölised; see ei olnud õige, ja seda ei teinud ka tsaariaegne statistika. Vabrikuinspektorite huvialast jäid aga välja puhastustööstus, turbatööstus ja kivimurrud. Et teha andmeid võrreldavaks, tuleb ka meil paratamatult need tööstusharud arvestusest välja jätta (peale põlevkivikaevanduste). See samm aga ei vii kodanliku Eesti tööstuse taseme alahindamisele. On ju teada, et enne Esimest maailmasõda oli peaaegu igal mõisal oma turbalõikus, mida kodanliku Eesti väiketalupidamised ei suutnud edasi arendada. Samuti nõudsid ehitused, eriti Tallinnas, suurel hulgal paasi ja kipsi. Kuid pae-murrud ja kipsikarjäärid olid väikesed. Nende toodang aga oli suurem kui kodanlikus Eestis. Pealegi on turbatööstus ja ka tööd kivimurdudes äärmiselt sesoonsed, mistõttu siin ei moodustunud püsivat tööliiskaadrit.

Kodanlikus Eestis arenes mitu uut tööstusharu, mida tuleb arvestada. Kõigepealt tuleb märkida 1916. aastal loodud põlevkivitööstust, mille kaevandused kodanlikul ajal töötasid juba alatise kaevurite kaadriga. Õlivabrikute rajamisega sai alguse uus moodne keemiatööstusharu. Suurtööstusena hakkas arenema ka kehakatte- ja pudukaubatööstus. Mõistagi ei puudunud need tööstusharud Eesti alal ka tsaari ajal täielikult, kuid sellealased ettevõtted kuulusid ainult kesk- ja väiketööstuse hulka. Ka toiduainete tööstuses puudusid mitmes harus suurtööstusettevõtted.⁷

Andmeid igakülgsest analüüsides, kasutades allikmaterjale ettevõtete lõikes ja muutes andmed täielikult võrreldavaiks, seadsime oma peamiseks ülesandeks võrrelda suurtööstustöölise arvu Eesti territooriumil enne Esimest maailmasõda ja 1939. aastal. Peab aga tähendama, et 1939. aasta ei ole kodanliku Eesti majandusele iseloomulik. Nii kõnesolev kui ka paar eelmist aastat kujunesid Teise maailmasõja ettevalmistamise aastateks, mil fašistlik Saksamaa rakendas kodanliku Eesti oma huvide teenistusse. Seega olid need juba sõjakonjunkturi aastad, mis mitmeti mõjutasid kodanliku Eesti ökonomikat. Ka 1913. aasta tööstuse taset Eesti territooriumil mõjutas Esimeseks maailmasõjaks valmistumine, kuid vähemal määral. Õigem oleks küll võtta võrdluseks rea aastate, sealhulgas ka kriisiaastate keskmine, sest kriis on kapitalistlikule ökonomikale seaduspärane nähtus. Kuid

⁵ Обзор Эстляндской губернии за 1912 г. (Приложение ко Всеподданнейшему отчету); Материалы для статистики Лифляндской губернии за 1904 г.

⁶ Säilitatakse ENSV TA Ajaloo Instituudis.

⁷ Kogutud ja kriitiliselt läbitöötatud allikmaterjalid ettevõtete läbilõikes säilitatakse ENSV TA Majanduse Instituudi poliitilise ökonomia sektoris, kus nad on kättesaadavad kõigile asjastuhvitatuile.

sel puhul tuleks teha tohutu hulk arvutusi, mis nõuaksid palju aega. Eeldades, et arvestatakse ülalöeldut ja seda, et 1939. a. oli kõrgeim tipp, kuhu kodanliku Eesti tööstus üldse kunagi jõudis, samuti ka tõsiasi et 1939. a. kohta on arhiivides olemas täielikud materjalid, osutus kõigiti põhjendatuks 1939. a. tööstuse taseme võrdlemine 1913. a. tasemega (tabel 1).

Tabelist näeme, et suurtööstustöölise arv ei jõudnud Eestis 1939. aastaks Esimese maailmasõja eelsele tasemele, vaatamata kõrgkonjunktuurile, mille tekitas fašistliku Saksamaa sõjaks valmistumine ja mis väljendus eriti nii põlevkiviõlitoodangu kasvus kui ka kõigi teiste Eesti loodusvarade eksploateerimises imperialistlike riikide, eriti Saksamaa poolt. Ei ole olnud midagi iseäralikku, kui niisuguse kõrgkonjunkturi olukorras oleks tööstus 1939. aastal ületanud sõjaeelse taseme. Kuid eesti kodanlus oli katkestanud majanduslikud sidemed Nõukogude Liiduga, mille tulemusena

Tabel 1

TÖÖLISTE ARV SUURTÖÖSTUSES JA TOODANG 1913. JA 1939. A.

Tööstusharud	Töölise arv			Toodang			
	1913. a.	1919. a.*	1939. a. võrreldes 1913. a.-ga %-des	1913. a. (rbl.)	1913. a. (milj. kr.)	1939. a. (milj. kr.)**	1939. a. võrreldes 1913. a.-ga %-des
1	2	3	4	5	6	7	8
MINERAALIDE TÖÖTLEMINE							
Sideainete tööstus	1138	719	63,2	2 530 017			
Savitööstus	650	791	121,7	402 450			
Klaasitööstus	187	815	435,8	250 772			
Kivitöötlemine	—	22	—	—			
Kokku	1975	2347	118,8	3 183 239	6,1	9,3	152,5
METALLITÖÖSTUS							
Metallitööstus	3366	2038	60,5	6 274 552			
Laevaehitustööstus***	8598	542	6,4	22 500 000			
Raudtee ja transport	1950	1383	70,9	2 600 000			
Elektriaparaatide tööstus	763	814	106,7	2 361 588			
Mehaanika ja lukusepa töökojad	44	359	815,9	53 390			
Kallismetallide töötlemine	—	123	—	—			
Mitmesuguste metalliesemete tööstus	412	440	106,8	984 656			
Kokku	15 133	5699	37,7	34 774 186	67,8	20,0	29,5

* ENSV ORRKA, f. 1831, nim. 1, s.-ü. 4266, l. 1—268.

** „Konjunktuur”, 1939, nr. 60/61, lk. 554 (eelkõikuvõte).

*** Arvestades eespool Vene-Balti tehase kohta öeldut, on käesolevas tabelis selle tehase tööliste arvaks märgitud 5000, mis paremini kajastab tehase võimsust kui 1913. a. lõpul tegelikult töötanud 1144 töölisi.

1	2	3	4	5	6	7	8
KEEMIA TÖÖSTUS							
Tuletikutööstus	349	88	25,2	411 500			
Kummitööstus	—	250	—	—			
Seebi- ja künlatööstus	—	52	—	—			
Põlevkivitööstus	—	1576	—	—			
Muud keemiatööstuse harud	312	567	181,7	2 037 350			
Kokku	661	2533	383,2	2 448 850	4,7	20,0	425,5

NAHATÖÖSTUS

Toornahatööstus	209	463	221,5	1 617 800			
Nahkesemete tööstus	—	66	—	—			
Kokku	209	529	253,1	1 617 800	3,1	5,4	174,2

TEKSTIILITÖÖSTUS

Puuvillatööstus	12 153	4046	33,3	35 665 263			
Villatööstus	2757	1798	65,2	6 205 435			
Linatööstus	2778	2059	74,1	1 849 200			
Kõie-, nõõri- ja riidetööstus	53	222	418,9	150 060			
Apretuuri- ja värvimistööstus	—	444	—	—			
Siiditööstus	—	1956	—	—			
Kokku	17 741	10 525	59,3	43 869 958	84,2	46,0	54,6

PUUTÖÖSTUS

Saeveskid	664	1576	237,3	1 231 786			
Mööbli- ja vineeritööstus	2534	1558	61,5	4 181 259			
Muud puutööstuse harud	77	285	370,1	129 467			
Kokku	3275	3419	104,4	5 542 512	10,6	13,8	130,2

PABERI- JA TSELLULOOSITÖÖSTUS

Paberi- ja tselluloositööstus	3557	2074	58,3	14 106 546			
Paberiesemete valmistamine	40	323	807,5	22 000			
Kokku	3597	2397	66,6	14 128 546	27,1	17,2	63,5

POLÜGRAAFIATÖÖSTUS

	520	1346	258,8	471 476	0,9	4,4	488,9
--	-----	------	-------	---------	-----	-----	-------

1	2	3	4	5	6	7	8
TOIDU- JA MAITSEAINETE TÖÖSTUS							
Jahuveskid	313	119	38,0	4 495 506			
Leivatööstus	29	77	265,5	301 831			
Sokolaadi- ja kom- vekitööstus	—	1250	—	—			
Liha- ja vorstitöös- tus	—	199	—	—			
Tapamajad ja külm- hooned	—	467	—	—			
Piimatööstus	44	44	100	622 168			
Toiduõlide ja -ras- vade tööstus	—	60	—	—			
Kartulijahu- ja sii- rupitööstus	—	51	—	—			
Piirituse puhasta- mise tööstus	68	35	51,5	889 634			
Veini- ja likööri- tööstus	—	126	—	—			
Õlletööstus	141	261	185,1	542 954			
Karastavate jookide tööstus	—	74	—	—			
Tubakatööstus	—	471	—	—			
Kokku	595	3234	543,5	6 852 093	13,2	33,0	250

KEHAKATTE- JA PUDUKAUPADE TÖÖSTUS

Riidetööstus	—	746	—	—			
Jalanõude tööstus	—	533	—	—			
Vilditööstus	—	52	—	—			
Pudu- ja moekau- pade tööstus	—	454	—	—			
Kokku	—	1785	—	—		4,4	

ELEKTRI- JA GAASIJAAMAD

	103	736	714,6	242 467	0,5	5,7	1140
--	-----	-----	-------	---------	-----	-----	------

POLEVKIVIKAEVANDUSED

	—	3357	—	—	—	—	
Üldse kokku	43 809	37 907	86,5	113 131 127	218,2	179,2	82,1

hääbus suurtööstus, eriti metalli-, masinaehitus-, laevaehitus- ja puuvilla-
tööstus. Seda kaotust ei suutnud asendada uus, loodusvarasid ekspuateriv
ja poolfabrikaate tootev tööstus, mis arenes imperialistlike maade huvides
ning majandusliku sõltuvuse süvenemise baasil, eriti kodanliku Eesti lõpu-
päevil.

Kodanlik Eesti sulgus kõrgetesse tollipiiridesse. See lõi soodsad tingimused suure hulga väikeettevõtete, mõnel määral aga ka suurte vabrikute tekkimiseks. Muutustest üksikutes tööstusharudes võiks märkida järgmist.

1913. a. töötasid kivitöötlemise alal ettevõtted, mille tööliste arv ei ulatanud kahekümneni, 1939. a. töötas üks ettevõtte 22 töölisega (muidugi oli ka väiksemaid). Tunduvalt kasvas klaasitöölise arv.

Metallitööstuses suurenes kallismetalle töötlevate ettevõtete ja eriti mehaanika- ning lukussepatöökodade, samuti ka tööliste arv. Esimesed neist valmistasid elanikkonnale luksusesemeid, teised aga tegid peamiselt remonttöid. Peale nende tekkis profiililt väga kirjused ja mitmepalgelisi metallsemete tootmise ettevõtteid, mis rahuldasi siseturu vajadusi.

Metallitööstus muutus suurelt osalt remonditööstuseks. Väga ilmekalt näitab seda masinaehitustehase „Ilmarine” kujunemine. Tsaari ajal oli „Ilmarine” tootnud peamiselt masinaid ning oli hakanud spetsialiseeruma naftamootorite tootmisele. Kodanlikus Eestis aga täitis ta juhuslikke tellimusi, milledest enamiku moodustasid remonttööd. Nii näiteks oli 1937. a. masinaehitustehase „Ilmarine” toodete nomenklatuur lühendatud kujul järgmine:⁸

Toote nimetus	Hulk	Väärtus (kr.)
Soojavee boilerid	14 tk.	6 060
Autoplatvorme	55 „	29 750
Lobrimahuteid	2 „	17 680
Restistaabe	3610 „	3 885
Keskküttekatalaid	8 „	7 629
Lifte	1 kompl.	2 056
Küttekoldeid	1 „	615
Aurusilindreid	7 tk.	7 600
Tankiroolikuid	50 „	990
Rattatsentreid	12 „	12 099
Muhvi hammasühendeid	1 „	370
„Oldham”-ühendusi	10 „	480
Rihmaseibe	4 „	790
Radiaatoreid	3533 m ²	38 372
Lennukipomme	570 tk.	20 703
Teehõõvleid	6 „	131 245
Tanki lindi juhtplaate	20 paari	970
Tanki lindi juhtrattaid	4 tk.	400
Lindi lülisid	5 „	1 250
Telliskivipressi hoobasid	1 „	400
Laiarööpmelise lokomootoreid	1 „	20 000
Lintveoga traktoreid	4 „	46 500
Pressihoobasid	1 „	750
Hammasratta krantse	18 „	1 350
Imefiltri raudosi	2 kompl.	1 127
Kitsarööpmelise pöörmeid	64 „	32 680
Sahahoidjaid	120 tk.	672
Veduripukside nurkraudu	14 paari	3 104
Aknaraame	84 tk.	980
Kõrgepingelülitustahvleid	1 „	2 268
Alajaama madalpingeseadmeid	1 „	430
Hammasrataspumpasid	3 „	600
Kitsarööpmeliste mootorvagunite keresid	1 „	2 200
Trammi mootorvaguni alusvankreid	1 „	6 450
Amatooli peenendajaid	1 „	3 065
Ohuroobastee roolikuid	30 „	840
Kandetalasid	8 „	488
Veduri küttekolde osi	6 kompl.	380

⁸ ENSV ORRKA, f. 1834, nim. 1, s.-ü. 4200, l. 87 ja 88. Tellimused väärtusega alla 200 kr. on jäetud märkimata.

Autoplatvormide katte sõrestikke	7 tk.	1 160
Rullikurattaid	88 „	2 200
Kartulivõtmise masina osi	50 „	345
Katla esikülje lülisid	1 paar	325
Hapnikupudelite kärusid	2 tk.	252
Pressivõlle	1 „	425
Veduritelje pukse	4 „	600
Vaheklotse	90 „	647
Mootordresiini rattaid	4 „	260
Isolaatorikonkse	300 „	300
Kette (looma)	—	23 611
Kirveid	—	7 932
Sahateri	—	8 691
Vankriasse	—	17 796
Alveiler-pumpasid	—	1 946
Labidaid	—	4 145
Terasevalu	—	19 092
Mitmesugust	—	287 934
	Kokku	791 934 kr.

„Ilmarise” 1937. a. toodangu koguväärtus oli 1 079 868 krooni, millest käesolevas loetelus märgitud ligi 792 tuhat krooni moodustus suuremate tellimuste arvel. Nagu loefelust nähtub, on need suuremadki tellimused väikesed, peale teehöövliste (131 tuhat krooni), lintveoga traktorite (46 500 kr.) ja radiaatorite ning kitsarööpmelise pöörmete (à ligi 40 000 krooni). Kõik ülejäänud tellimused on väikesed. On ilmne, et tehasel ei olnud kindlat profiili, et ta täitis vaid juhuslikke, väga mitmekesiseid tellimusi. Siin on raudteede ja maanteede valitsuse ning Sõjaministeeriumi tellimusi, siin on tellimusi põllumajandus- ja teiste masinate peale jne. Siin on lõpuks laiatarbekaup — labidaid, kirved, ketid jne. Vaevalt leidub majandusharu, mida „Ilmarine” ei oleks teenindanud. Seejuures paistab silma „Ilmarise” spetsialiseerumine sõjalise iseloomuga tellimuste täitmisele, millest olulisemad on tankide remont ning tagavaraosade ja lennukipommide valmistamine. Ilmselt ei suutnud suur relvatehas „Arsenal” üksi rahuldada sellealaseid kasvavaid vajadusi ning seepärast tuli mobiliseerida ka teisi tehaseid. Nii aitasid ka sõjalised tellimused tõsta metallitööstuse taset, ja seda eriti kodanliku Eesti viimastel aastatel.

Kuid ülaltoodud toodete loetelu, nagu eespool märgitud, ei ole täielik. 287 934 krooni eest täitis tehas veel pisitellimusi, milledest igaühe väärtus oli alla 200 krooni. Kui oletada, et iga tellimus, mis ülaltoodud loetelus pole märgitud, ulatus 190 kroonile, siis oleks niisuguste pisitellimuste arv pidanud ületama 1500. Tegelikult oli neid muidugi palju rohkem. See kõik näitab, kuivõrd pihustatud oli A/S-i „Ilmarine” toodang. Ka teiste metallitehaste toodang ei erinenud eelmisest oluliselt.

Osa metallitehaseid tegeles ainult laiatarbekaupade tootmisega. Nii näiteks tootis Tartu alumiiniumivabrik alumiiniumist keedunõusid, lusikaid ja teisi tarbeesemeid, valutehas „Aivaz” laskis välja pliidi- ja ahjuarmatuure, malmpadasid, pesukausse jm.

Kolmandad monteerisid imporditud osadest masinaid ja aparate. Sel teel tootis näiteks ETK masinaehitustehas jalgrattaid, rehepeksugarnituure ja osalt ka põllutöömasinaid. Ainult lihtsamad ja vahest ka mahukamad osad tehti kodumaal.

Kokkuvõttes võib seega siis öelda, et ka see osa metallitööstusest, mis kodanlikus Eestis veel eksisteeris, ei valmistanud oma olulisemas osas enam masinaid, sisseseadeid ja laevu, vaid tegi remonttöid, tootis laiatarbekaupu ja monteeris imporditud osadest masinaid.

Keemiatööstuses tõmbus kokku tuletikutööstus, kus kehtestati monopol. Kuid põlevkivi utmine võttis suure ulatuse; selle saadust, põlev-

kiviõli, veeti peamiselt Saksamaale. Põlevkivi enda vedamine Saksamaale ning seal utmine oleks asjata koormanud transporti. Seepärast sai kodanliku Eesti põlevkivitööstusest vahend, mis muutis põlevkivi, selle Eesti loodusvara, transpordikõlbuliseks, poolfabrikaadiks.

Tekstiilitööstus, eriti puuvilla-, aga ka villa- ja linatööstus, mis olid kaotanud suure Venemaa turu, ei toibunud kodanlikus Eestis enam üldse. Vaatamata sellele, et „Kreenbalti” sündikaadi asutamisega loodi tekstiilitööstuses monopoolne olukord, vähenesid siin tööliste arv ja toodang tunduvalt. Uute tööstusharudena tekkisid esmajärjekorras siiditööstus ning viimistlus-, värvimis- ja apretuuritööstus, mis kõrgete tollide kaitsel varustasid siseturgu.

Puidutööstuse alal läks mööbli- ja vineeritööstus samuti tagasi. Valmis- või poolvalmistoodete asemel hakati välja vedama toorvineeri. Lutheri vineeri- ja mööblivabrik muutus tunduvalt määral poolsaadusi tootvaks ettevõtteks. Tunduvalt aga kasvas saetööstus. Võrreldes Esimese maailmasõja eelsete aastatega töötas 1939. a. saeveskites ligi 2,4 korda rohkem töölisi. Kitsenenud siseturu olukorras eksporditi veel enam metsa ja metsasaadusi, veeti välja vineeri, laudu, planke ja propse kui poolsaadusi.

Paberi- ja tselluloositööstuses vähenes tööliste arv ning muutus tunduvalt selle tööstusharu sisemine struktuur. Osa paberivabrikuid ehitati ümber tselluloositehasteks, õhkulastud Waldhofi asemele ehitati uusi. Põhiliselt muutus seegi tööstus poolsaadusi tootvaks tööstuseks.

Suurelt kasvas tööliste arv toidu- ja maitseainete tööstuses. Eriti oli see märgatav šokolaadi-, kompveki-, kondiitri- ja tubakatehaste osas. Tekkisid karastavate jookide ja veinitehased, laienesid leivatehased. Kõik nad varustasid siseturgu tollide kaitse all. Enne Esimest maailmasõda toodi tubaka-, samuti kondiitrisaadused ja kompvekid enamasti Peterburist, osalt ka Riist. Eesti alal ei olnud ühtegi sellealast suurtehad. Teine osa toidu- ja maitseainete tööstusest, eriti tapamajad ja külmhooned, samuti meiereid, mis kõik kuulusid kesk- ja väiketööstuse hulka ning tabelis I ei esine, töötasid peamiselt ekspordiks.

Pudu- ja moekaupadega ning jalanõudega varustasid meid enne Esimest maailmasõda teised Venemaa linnad ja piirkonnad. Kodanliku Eesti tekkimisega tuli sellealaseid tarbeid hakata rahuldama kohapeal, milleks loodi uued saapavabrikud, trikotaažitööstus, valmisriiete tööstus jm.

Järelikult kujunes kodanliku Eesti tööstus kolmes suunas:

1. Kuna toormaterjali (põlevkivi, palkide) väljavedu oli transpordimahukas ja osutus ostjatele liiga kulukaks, hakkas loodus- ja maapõuevarade baasil arenema poolsaaduste tootmine. Kohapealsete ettevõtete ülesandeks jäi mitte lõpptoodete valmistamine, vaid toormaterjali transpordikõlblikuks muutmine (põlevkiviõli, laud, tselluloos, vineer, rikastatud fosforiit jne.).

2. Olemasolevad masinad ja seadmed nõudsid remonti, Omaaegne märkimisväärne metallitööstus manduski peamiselt remondiga tegelevaiks ettevõtteiks. Niisugustena töötasid raudteedepood, laevaremonditehased ja arvukad mehaanika- ning lukussepatöökojad. Ka metallitööstuse suurtehad peamine töö seisid masinaosade remontimises ja valmistamises.

3. Monopolistliku kapitali poolt allutatud riigiaparaat kehtestas kõrged tollid. Uus, kõrgete tollidega piiratud siseturg lõi soodsad tingimused laia nomenklatuuriga tööstusettevõtete asutamiseks. Ka suurtehad suurendasid väljalastavate toodete sortimenti. Nii tekkis kõrgete tollide kaitsel võrdlemisi mitmekesine tööstus, mille ratsionaliseerimine aga oli raskendatud.

Kokkuvõttes näeme, et tööstuse areng kodanlikus Eestis süvendas viimase sõltuvust imperialistlikest riikidest, poolkoloniaalse maa tunnused ilmsid üha selgemalt.

Tabelis 1 on kõrvuti tööliste arvuga esitatud ka suurtööstuse kogutoodang rublades ja kroonides. Lahter 6 näitab rublasid ümberarvutatuna kroonidesse. Eespool juba näitasime, kui umbkaudne on kogutoodangu rahalise näitaja kasutamine, sest muutused hindades ja ka toormaterjali osatähtsus modifitseerivad tunduvalt tulemusi. Käesoleval juhul suurendavad ebatäpsust vahepeal toimunud valuutamuutused, krooni kursi langus, erinevused tööstuse struktuuris jne. Seepärast lähtusime rubla ümberarvestamisel kroonidesse mõlema valuuta kullasisaldusest. Üks kuldrubla sisaldas 0,7742 g kulda, üks kroon aga 0,403226 g. Seega võrdub üks rubla 1,92 kroonile. Lähtudes sellest selgub, et 1939. a. kogutoodang on 82,1% 1913. a. kogutoodangust, kusjuures ei ole arvestatud kursi langust. Kui aga arvestame krooni kursi langust, siis võrdub 1939. a. kogutoodang vaevalt kahele kolmandikule 1913. a. tasemest.

Suurtööstuse kogutoodang näitab, et kodanliku Eesti tööstus ei jõudnud ka oma tippsaavutuste osas Esimese maailmasõja eelsele tasemele. Kuid, nagu öeldud, kõige täpsemad andmed saame siis, kui arvestame ka töötotlikkuse kasvu. Seda näitajat aga ei ole ükski majandusteadlane kodanlikus Eestis katsunudki arvestada. Ja tõepoolest, ees seisavad suured raskused. Käesoleva artikli eesmärgiks ei ole selle ülesande lahendamine, seepärast esitame vaid mõningaid üldisi seisukohti.

Töötotlikkuse määramisel tuleb arvestada ka tööstuses kasutatavate jõumasinate arvu ja mehaanilise jõu kasvu. Töötotlikkus kasvab kas tööintensiivistamise või uute võimsate masinate kasutuselevõtmise teel. Kuna aga kõik masinad nõuavad energiat, siis võib töötotlikkuse ühe näitajana kasutada elektrienergia kulu ühe töölise kohta. Elektrienergia tootmine ja tarbimine kasvasid kodanlikus Eestis aga teosammul. Nii toodeti 1925. aastal suurtööstuses 81,4 milj. kilovatt-tundi elektrienergia. Kümme aastat hiljem, 1934. aastal, toodeti 88,6 milj. kilovatt-tundi. Mehaanilise, eriti elektrienergia hulk ühe töötaja kohta tööstuses ei kasvanud. 1925. aastal tuli ühe töötaja kohta 1,8 HP, 1928. aastal 1,5, 1931. aastal 1,6 ja 1934. aastal 1,8 HP.⁹

Märgiksime siinkohal mõned tegurid, mis takistasid töötotlikkuse kasvu ning mida rõhutab ka L. Starodubski:¹⁰ 1) tootmisvahendite tootmise erikaalu järsk vähenemine, s. o. kapitali orgaanilise koosseisu alanemine; 2) tööliste kontsentratsiooni vähenemine ühes ettevõttes, pihustumine, s. o. tööjaotuse astme alanemine; 3) toodete sortimendi suurenemine, erinevate tellimuste täitmine, s. o. vabrikute spetsialiseerimise vähenemine; 4) ühtlase aastaläbise koormuse vähenemine vabrikutes, s. o. sesoonsuse kasv.

Kodanlikus Eestis laostusid suured vabrikud, kuid üpris vähe ehitati uusi. Ja need uuedki kasutasid sagedasti seadmeid, mis mujal kapitalistlikus maailmas olid juba ammu vananenud (õonesklaasi poolkäsitsi töötlemine, paljud trikoomasinate tüübid jne.). Mõnikord kasutati koguni vanu, mitte ainult moraalselt, vaid ka tehniliselt amortiseerunud ja vananenud masinaid ning seadmeid. Nii ehitas ärimees Koba Tallinnas paberivabriku, kasutades selleks masinaid ja seadmeid, mis olid Soomes demonteeritud kui vanad, kasutamiseks kõlbmatud. Samuti kasutasid ka teised paber- ja tselluloosivabrikud vanu, kulunud masinaid. Tallinnas läks näiteks tselluloosi- ja paberivabrik, kus töötas kodanliku Eesti ajal 1000 töölise, üle peamiselt tselluloosi tootmisele; vanad paberimasinad tehti sel puhul ümber tselluloosimasinateks ning neile lisaks osteti vana, kulunud kompressor, kuus kulunud treipinki ja 4 kulunud puurimismasinat. Jägala puupapivabrik ostis ühe kulunud papimasina (ehitatud 1894. a.), kulunud treipingi (valmistatud

⁹ Eesti arvudes (1920—1925), lk. 114, 128 ja 129.

¹⁰ Л. В. Стародубский, Статистика буржуазной Латвии на службе реакции. Рига, 1953, lk. 13.

1878. a.), kulunud freespingi jne. 1900. aastal asutatud Kohila paberivabrik monteeris 1929. aastal uue 1500-hobusejõulise ja ajavahemikul 1924—1930 11 uut elektrimootorit. Kuid samal ajal täiendati sisseseadet paljude vanade, amortiseerunud ja demonteeritud masinatega. Näiteks osteti kuus vana kulunud elektrimootorit. Remonditöökoda sisustuse uuendamiseks ja laiendamiseks osteti 3 vana freespink, 2 vana treipink, vana puurmasin, vana šeping jne.¹¹

Tõime vaid üksikuid näiteid vanade masinate kasutamisest kodanliku Eesti tööstuses. Toodud näited pärinevad ettevõtetest, mida loeti eesrindlikumaks ja üldse paremini varustatuiks. Veel enam aga kasutati primitiivseid tootmisvahendeid kesk- ja väiketööstuses. See muidugi ei tähenda, et uusi masinaid üldse ei ostetud. Kuid moodsate masinate võimsuste täielikku kasutamist piiras ühest küljest kitsas turg, mis tingis sagedasi seiskaid, teisest küljest aga vabrikute lünklik mehhaniseerimine.

1937. aasta majandusloenduse andmed näitavad, et üle poole töötavaist ettevõtetest olid asutatud enne Esimest maailmasõda. 1937. aastal tselluloosi- ja paberitööstuse alal töötavatest vabrikutest oli 68% asutatud enne 1914-ndat aastat. Metallitööstuses oli vastav protsent 62, mineraale töötlevas tööstuses 64, puidutööstuses 55.¹² See tähendab, et tööliste põhikontingent töötas vanades ja vananenud seadmetega vabrikutes.

Mõne sõnaga tuleb puudutada ka tööstuse finantseerimist. Varanduste väärtust suurtööstuses arvestati 1937. aasta majandusloenduse andmeil 225 milj. kroonile. Sellest kuulus enne 1914. aastat asutatud ettevõtetele 148,9 milj. krooni, s. o. 66,2%. Ettevõtetele, mis olid asutatud kuni 1925. aastani, kuulus 88% suurtööstuse väärtusest. Seega oli 1937. aastal vaid 12% ettevõtetest „nooremad” kui 12 aastat. Investeeringud suur- ja kesktööstuses vähenesid järjekindlalt. Kui ajavahemikul 1918—1924 investeeriti siia keskmiselt 7567 tuhat krooni aastas, siis 1925.—1930. aastani investeeriti ainult 3607 tuhat krooni, 1931.—1933. aastani 2010 tuhat krooni ja 1934.—1937. aastani 1174 tuhat krooni aastas.¹³ Ka need kaudsed andmed näitavad, et töötootlikkus kodanlikus Eestis võis kasvada vaid tähtsusetul määral. See muidugi ei tähenda, et töö intensiivsus ei kasvanud. Investeeringuste vähenemine ja vanade masinate kasutuselevõtmine aga ei võimaldanud töötootlikkuse tõusu.

Käesolevas artiklis oli võimalik esitada vaid üksikuid fakte. Sellega pole töötootlikkuse probleem kodanliku Eesti tööstuses kaugeltki lahendatud ning nõuab veel hoolikat eriuurimust. Kuid juba praegu on selge, et töötootlikkus kodanlikus Eestis kasvas vaid tähtsusetul määral, mis ei toonud kaasa olulisi muudatusi toodangu arvestamisel.

Me ei tohi aga ignoreerida tõsiasja, et enne Esimest maailmasõda kehtis ka Eesti alal üldiselt kümne- ja enamatunniline, kodanlikus Eestis aga peamiselt kaheksatunniline tööpäev. Nii näiteks oli ajakirja „Eesti Statistika” andmeil tööpäeva pikkus 1933. a. esimesel poolel 7,87 tundi, 1937. a. esimesel poolel 8,00 tundi (kaasa arvatud ka ületunnitööd, mida mõnedes ettevõtetes kasutati).¹⁴ Kui me tööpäeva pikkuse muutust kodanliku Eesti osas võime ignoreerida, sest tööaeg oluliselt ei muutunud, mida näitavad ka ülaltoodud andmed, siis tööliste arvu võrdluse puhul Esimese maailmasõja eelse perioodiga seda teha ei tohi. Töötundide arv on kahtlemata täpsem toodangunäitaja kui tööliste arv. Ka kodanlikud majandusteadlased ei saanud seda ignoreerida. Nii kirjutab ajakiri „Kon-

¹¹ ENSV ORRKA, f. 1831, nim. 1, s.-ü. 4875, l. 1, 7—19 ja 39.

¹² I Majandusloendus Eestis. Tööstus. 1937. a. majandusloenduse andmed. Vihik I, Tallinn, 1939, lk. 20, 21.

¹³ Sealsamas, lk. 22, 23.

¹⁴ „Eesti Statistika”, 1938. a., lk. 300.

junktuur" 1934. aastal: „Peale mõningate väljavõtete (suvesessioonil toimuvate remonttööde jne.) vastavas tööstuses tehtud töötundide arv omas liikumises peaaegu täpselt vastab tööstuse toodangule.”¹⁵ Võttes aluseks töötunnid selgub, et enne Esimest maailmasõda tehti töötunde minimaalselt 25% enam kui oleks seda teinud sama hulk töölisi kodanlikus Eestis. Kodanliku Eesti lõpupäevil on aga töölisi 14,5% vähem kui enne Esimest maailmasõda ja tööpäev oli 2 tunni võrra lühem, järelikult töötundide koguarv moodustas vaid 60—70% töötundide üldarvust enne Esimest maailmasõda.

*Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Majanduse Instituut*

Saabus toimetuses
12. VII 1957

О ЧИСЛЕННОСТИ РАБОЧИХ КРУПНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ЭСТОНИИ ДО ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ И В ПОСЛЕДНИЕ ГОДЫ БУРЖУАЗНОЙ ДИКТАТУРЫ

О. А. Сепре,

член-корреспондент АН ЭССР

Резюме

Экономисты и статистики буржуазной Эстонии избегали уточнения количества рабочих крупной промышленности Эстонии за период до первой мировой войны, однако при более глубоком анализе экономических проблем, в особенности при определении промышленного уровня буржуазной Эстонии, уточнение количества промышленных рабочих крайне необходимо.

Изучение всех имеющихся источников, в том числе отчетов фабричных и финансовых инспекторов за 1913 год, привело к выводу, что количество рабочих и валовая продукция промышленности буржуазной Эстонии никогда не достигали уровня, существовавшего в период до первой мировой войны, несмотря на высокую конъюнктуру во второй половине 30-х годов, обусловленную подготовкой к войне фашистской Германии, что особенно стимулировало рост эстонской сланцевой промышленности, а также усиленную эксплуатацию других полезных ископаемых страны империалистическими государствами (см. табл. 1).

Промышленность буржуазной Эстонии развивалась в трех направлениях. Металлообрабатывающая промышленность формировалась в основном как ремонтная база существовавшего машинного парка, производила монтаж машин и аппаратов из импортируемых деталей, а также товары широкого потребления. Вместе с тем она выполняла и военные заказы. Развивалось и росло также производство полуфабрикатов, основанное на эксплуатации полезных ископаемых и природных богатств Эстонии, экспортировавшихся в империалистические страны, в последние годы существования буржуазной диктатуры главным образом в Германию. Наконец, под прикрытием высоких покровительственных пошлин в некоторой степени росла промышленность предметов потребления, в особенности пищевкусовая, а также галантерейная и швейная, удовлетворявшие нужды внутреннего рынка.

В таблице, приведенной в статье, снижение количества рабочих и валовой продукции равнозначно, однако по отдельным отраслям промышленности имелись большие различия.

Так как валовая продукция промышленности в денежном выражении содержит изменение цен, а в данном случае и различие валюты, то она не является сколько-нибудь точным показателем уровня промышленности. Более точным показателем уровня промышленности является количество рабочих. Производительность труда в буржуазной Эстонии изменялась мало, учитывая измельчение предприятий, износ машин и слабое инвестирование в области промышленности. Одним из основных показателей производительности труда является количество электроэнергии, использованной на одного рабочего. Но и производство электроэнергии в буржуазной Эстонии росло мало. Так, в 1925 г. в Эстонии производилось 81,4 миллиона киловатт-часов электроэнергии, в 1934 г. производство повысилось только до 88,6 миллионов киловатт-часов. В 1925 году мощность электромоторов на одного рабочего состояла 1,8 лошадиных силы. Тот же уровень держался и в 1934 г. Хотя вопрос о производительности

¹⁵ „Konjunktuur”, 1934, nr. 1, lk. 15.

труда в буржуазной Эстонии нуждается еще в изучении, можно уже сейчас утверждать, что и здесь производительность труда в общем оставалась на прежнем уровне.

Нельзя забывать, что в царской России рабочий день длился 10—11 часов, а в буржуазной Эстонии в основном 8 часов или даже меньше. Учитывая это обстоятельство, приходим к выводу, что по сравнению с периодом до первой мировой войны общее количество рабочих часов в буржуазной Эстонии достигало лишь 60—70%.

*Институт экономики
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
12 VII 1957

THE NUMBER OF INDUSTRIAL WORKERS IN ESTONIA BEFORE WORLD WAR I AND IN THE FINAL PERIOD OF BOURGEOIS DICTATORSHIP

O. Sepre,

Corresponding member of the Academy of Sciences of the Estonian S. S. R.

Summary

The economists and statisticians of bourgeois Estonia refrained from giving the precise data concerning the number of industrial workers* in Estonia of the period preceding World War I. It was, however, absolutely essential to state the precise number of industrial workers in order to analyse thoroughly the economic problems of Estonia, and especially in order to define the level of bourgeois Estonian industry.

The examination and analysis of all the available sources, including the reports of factory-inspectors and revenue-officials proved that the number of industrial workers, as well as the over-all industrial output of bourgeois Estonia never reached the pre-war level, disregarding the favourable state of market caused by the preparation for war of fascist Germany that particularly stimulated the growth of the Estonian oil shale industry and the exploitation of natural and mineral resources by imperialist countries (see Table 1).

The industry of bourgeois Estonia was developing in three directions. The metal-working industry turned chiefly into a base for repairing the existing machinery, for the installation of machinery from imported details and for the production of consumers' goods. At the same time it worked to fill military orders. Secondly, on the base of natural and mineral resources of Estonia grew and developed the production and export of semi-manufactured goods in the interests of imperialist countries, in the final years of bourgeois Estonia particularly in the interests of fascist Germany. Thirdly, owing to the system of high protective duties, grew to some extent the industry of consumers' goods, especially the industry of foodstuffs, as well as the haberdashery and confectionery industries which satisfied the demand of the inner market.

From the table attached to the present article it is to be seen that the decrease of the number of industrial workers coincides with the decline of the over-all industrial output. Some separate branches of industry, however, show considerable differences.

As the monetary evaluation of the over-all industrial output is connected with the fluctuation of prices, in the present conditions also with the differences of exchange rates, it is not an appropriate indicator of the industrial level. A more precise indicator is the number of workers. The productivity of bourgeois Estonian industry was not subject to considerable changes, owing to the turning of large-scale enterprises into smaller ones, the wear of machinery and the weak investing activity in the sphere of industry. One of the most important indicators of the level of the industrial productivity is the utilization of electrical power per worker. The output of electrical power, however, did not considerably increase in bourgeois Estonia, either. Thus, in 1925 the output of electrical power was 81.4 million kwhs, and in 1934 it increased only to 88.6 million kwhs. The power of electrical motors per worker in 1925 amounted to 1.8 HP. It remained on the same level also in 1934. Though the productivity of bourgeois Estonian industry has still to be investigated more thoroughly, it may be stated even now that it remained generally on the same level here, as well.

At the investigation of the industrial output it must be born in mind that in Zarist Russia the working day lasted 10—11 hours, in bourgeois Estonia, however, mainly 8 hours or even less. Taking that into consideration we arrive to the conclusion that, in comparison to the period preceding World War I, the total of the working hours in the large-scale industrial enterprises of bourgeois Estonia amounted only to 60—70 per cent of the pre-war level.

*Academy of Sciences of the Estonian S. S. R.,
Institute of Economics*

Received
July 12, 1957

* Considering the enterprises with no less than 20 workers.